

Literární interpretace bez literární historie?

Příklad prvního trubadúra

Pražský lingvistický kroužek
13. 4. 2015

Josef Prokop
Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích

důvod

- téma přednášky vzniklo v návaznosti na článek Matouše Jalušky: Doopravdy o ničem. Farai un vers de dreit nien trubadúra Guilhema de Peitieu jako experiment na poli básnické subjektivity, *Svět literatury*, 46, 2012, s. 49-62.

text

- Složím verš zcela o ničem (Farai un vers de dreit nien)
 - unikátní v celém korpusu trubadúrských písní pro ironický nádech, kterým parodizuje (?) základní koncepty fin'amor (=kurtoazní lásky)
 - a přesto má být dílem prvního trubadúra (prvního s dochovanými písněmi)

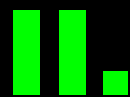

Farai un vers de dreit nien,
Non er de mi ni d'autra gen,
Non er d'amor ni de joven,
Ni de ren au,
Qu'enans fo trobatz en durmen
Sus un chivau.

Vers složím zhola o ničem:
nebudu já či jiný v něm,
nebude láska, mladost v něm
ani to ostatní;
vždyť ve spánku jej složil jsem
za jízdy na koni.

Překlad z *Přátelé, přiléhavý složím vers: písně okcitánských trubadúrů*, Praha, Argo, 2001.

Den neznám, kdy jsem narozen,
radosti, smutku vzdálen jsem,
mrzoutství dalek, družnostem,
a jinak nelze mi;
vždyť tak na kopci vysokém
mě v noci zakleli.

Nepoznám, kdy spím a kdy bdím,
a vím to jen díky ostatním;
pro nic si srdce poraním
zlou, vážnou bolestí;
a vůbec se tím netrápím,
při našem světcovi.

V.

Mám milou, nevím, kdo to jest:
ji nespatrił jsem, na mou čest,
ni vlídnost od ní znám, ni lest,
co na tom záleží:
vždyť Francouz, Norman ke mně z cest
nebyli pozváni.

VI.

Ji neznám a moc rád ji mám,
nečelím přízni, urážkám;
když je pryč, pak se usmívám,
zbla na tom záleží:
milejší, hezčí totiž znám
a úcty hodnější.

VIII.

Tu je vers, o kom nevím sám,
a pošlu ho a tomu dám,
kdo po jiném ho pošle tam,
kde Peitau má své zdi;
od svojí schránky, aby k nám
protiklíč poslal mi.

píseň záhada?

- „vers o ničem, nebude o mně, o lásce...” a následuje 7 slok, které hovoří především „o mně a o lásce“
- „ve spánku složil jsem na koni“, „na kopci vysokém mě v noci zakleli“, „od svojí schránky, aby k nám protiklíč poslali“

různé interpretace

- *visio in somniis*, rétorické cvičení *sic et non*, hra s negací *flor enversa*, koncepty novoplatonismu, katarského učení či interpretace využívající moderní metody (rozvržení vnitřního a vnějšího prostoru lyrického subjektu – M. Jaluška)

stroj x dokument?

- text jako nikdy se nezastavující stroj na výrobu významů: ať už v imanentním „smyslu“ slov či v myslích stále nových a nových čtenářů
- text z pohledu vnímatelů z jeho epochy (právě pro ně byl složen?), v jejich literárním, kulturním, ale i společenském, materiálním, ekonomickém atd. kontextu
 - první může aktualizovat, přibližovat duchu nové doby, druhý svědčit o staré době

pomocná ruka historie

- některé pasáže, výrazy, koncepty, které budí v textu pozornost (nesrozumitelností, záhadností)
 - jsou v kontextu dobové lit.tradice, kultury, společenských vztahů či „hmotné kultury“ poněkud srozumitelnější
 - samozřejmě ne všechny a s vědomím provizornosti i našeho historického poznání

2 příklady

- *...[vers] trobatz en durmen sus un chivau...*
(píseň složená ve spánku a na koni)
- *...amigu'ai ieu, non sai qui s'es / c'anc no la vi...*
(přítečkyni mám, nevím, kdo to je [jaká je?], neb jsem ji nikdy neviděl)

Guilhem de Peitieu : Farai un vers de dreit nien

I Farai un vers de dreit nien:
non er de mi ni d'autra gen,
non er d'amor ni de joven,
ni de ren au,
qu'enans fo trobatz en durmen
sus un chivau.

V Amigu'ai ieu, non sai qui s'es:
c'anc no la vi, si m'aiut fes;
ni'm fes que'm plassa ni que'm pes,
ni no m'en cau:
c'anc non ac norman ni franses
dins mon ostau.

Složím verš o ničem,/
nebude o mě ani o jiném,/
nebude o lásce ani o mladosti,/
ani o ničem jiném,/
navíc jsem jej složil dřímaje
na koni.

Přítelkyni mám, nevím, kdo to
je,/ nikdy jsem ji nespatrił,
pokud vím,/ neučinila nic k mé
radosti ani k zármutku,/
a je mi to jedno,/
dosud jsem neměl Normana
ani Francouze ve svém domě.

(text Riquer, 1975: 115-117)

I. „trobatz en durmen sus un chivau“

- Lynne Lawner (1968) a Riquer (1975: 113) upozorňují, že ve 12. stol. byla sedla rytířů vybavena přední i zadní opěrkou kvůli opoře při úderu kopím a umožňovala tedy podřimování za jízdy
 - Např. okc. artušovský Roman de Jaufré: „tal son a c'ades va durmen / e ades sal e lai volven / c'ades a paor de caser / (...) mas lai on lo caval lo mena.“
 - (...je tak ospalý, že každou chvíli usíná, / naklání se na jednu i na druhou stranu, / až má strach, že spadne.../ [jede] tam, kam ho kůň nese).

I. „trobatz en durmen sus un chivau“

- literární odkazy na duševní aktivitu v polospánku, někdy přímo na koni
 - *Píseň písní*: „Ego dormio et cor meum vigilat“ 5, 2
 - k trubadúřům, např. Gui d'Ussel: „M'anava sols cavalguan / un sonet notan...“ nebo Cerverí de Girona: „Anav'un jorn cavalcan, / d'una danceta novela / que volia far pessan / e can lo sonet notava“ nebo jinde „en durmen fo aycest chanz començatz“ (Riquer, 1975: 113)

Guilhem de Peitieu : Farai un vers de dreit nien

I Farai un vers de dreit nien:
non er de mi ni d'autra gen,
non er d'amor ni de joven,
ni de ren au,
qu'enans fo trobatz en durmen
sus un chivau.

V Amigu'ai ieu, non sai qui s'es:
c'anc no la vi, si m'aiut fes;
ni'm fes que'm plassa ni que'm pes,
ni no m'en cau:
c'anc non ac norman ni franses
dins mon ostau.

Složím verš o ničem,/
nebude o mě ani o jiném,/
nebude o lásce ani o mladosti,/
ani o ničem jiném,/
navíc jsem jej složil dřímaje
na koni.

Přítelkyni mám, nevím, kdo to
je,/ nikdy jsem ji nespatrił,
pokud vím,/ neučinila nic k mé
radosti ani k zármutku,/
a je mi to jedno,/
dosud jsem neměl Normana
ani Francouze ve svém domě.

(text Riquer, 1975: 115-117)

V. „amigu'ai ieu, non sai qui s'es, c'anc no la vi“

- zdá se, že verš vyjadřuje protimluvy vášní rozjitřené mysli lyrika...
- spíše ale přímý odkaz na jedno z topoi trubadúrských písní, tzv. zamilování na dálku
 - proslaví ho písně a osobní legenda Jaufré Rudela
 - podobných odkazů je píseň plná: již samotné amor, joven či dále „ni.m fes que.m plassa ni que.m pes, ni no m'en cau“, „qu'ieu sai gensor e belazor, e que mais vau“

... a ještě ke všemu

- autorství historického „coms de Peitieu“ (a tedy časové zařazení jeho i jeho písní), stejně jako atribuce jeho 11 písní
 - dosud není doloženo jinak než obecně přijímanou dedukcí (trubadúrova *vida*, narážky v jeho písních a kronikářské zprávy o Vilémovi, VII. hraběti z Peitieu)
 - např. atraktivní (byť odborníky odmítnutá) hypotéza přisuzující Vilémovi 7 burleskních písní, zatímco 4 zbylé lyrické atribuuje Eblesovi z Ventadornu (Dumitrescu, 1968)

Bibliografie

- Matouš JALUŠKA, Doopravdy o ničem, *Svět literatury*, 46, 2012, p. 49-62.
- Maria DUMITRESCU, Eble II de Ventadorn et Guillaume IX d'Aquitaine, *Cahiers de la civilisation médiévale*, XI, 1968, p. 379-412.
- Lynne LAWNER, Notes towards an interpretation of the vers de dreyt nien, *Cultura Neolatina*, XXVIII, 1968.
- Martín de Riquer, *Los trovadores. Historia literaria y textos*, vol. I, Barcelona, Planeta, 1975.